

При колапс на ЕС - който не е около масата, е в менюто

“Но, моля ви се, нещата са толкова зле – че думата “реформа” няма смисъл!” Така отговорил на парламентарно питане в края на XIX век един британски министър-председател. Същите думи били повторени и от съветник на Катрин Ашгън, когато го попитали не е ли време за реформи по време на конференция, посветена на бъдещето на ЕС, на която присъствал и изпълнителният директор на Риск Монитор – Стефан Попов. Именно това радикално изказване провокирало Попов да организира, заедно с Институт “Отворено общество” – София, конференцията *“Рискът от колапс на Европейския съюз и следствията за България”*, която се проведе на 22 февруари в хотел “Радисън”.

В първата част на конференцията, посветена на рисковете пред ЕС, свързани с общата валута, водещият **Илиян Василев** – икономист и бивш посланик в Русия, призова да се говори максимално радикално, но с цел ефектът от това да не е само страх. Икономистът **Георги Ганев** от Център за либерални стратегии започна с това, че “сме се събрали да си разкажем кошмари”, които обаче в никакъв случай не са прогнози. Това важи особено за финансовата и за банковата система, допълни Ганев и уточни, че подуправителят на БНБ Калин Христов го предупредил, че разпространяването на слухове за финансовата система е наказуемо.

Така, разграничавайки се от правенето на прогнози, Ганев разказа следните кошмари: 1. еврозоната продължава да съществува, както до момента, но тъй като е загубила доверие, ЕС изчезва; 2. еврозоната се разпада на няколко скорости – някои държави отхвърлят еврото, други - не; 3 политически и икономически, ЕС изпада в криза, координацията между националните държави е нарушена, големите държави започват да действат самостоятелно, а малките започват да избират към кой клуб да се присъединят.

Имайки предвид тези сценарии, България ще трябва:

- да приеме всички сънародници, които в момента работят в други страни в ЕС, което моментално ще натовари цялата социална система и ще принуди бюджетът да отговори с увеличени харчове (защото по закон безработните получават помощ);
- да се подготви за нарушените междубанкови и междуфирмени капиталови потоци в резултат на разпадането на еврозоната;
- да тушира паниката, която ще се породи в резултат на загубеното доверие във финансовата система и в резултат на трудното отпускане на кредити;
- да се справи със затрудненото движение на стоки и услуги, защото всяка страна ще се опита да защити националния си пазар.

Икономистът **Георги Ангелов**, който говори по проблемите на общата валута, отхвърли сценария, при който еврото тихо загива, защото в Европа има няколко страни, които не биха позволили подобно нещо: Германия, Холандия, Финландия, които са приели еврото, смятайки, че това ще бъде стабилна валута, няма да инвестират и грам усилия, в

случай че еврото започне да се обезценява, и тогава те веднага ще го изоставят. Тези страни ще се съберат и ще си направят свое северно евро, а останалите ще въведат южно евро. При друг, по-малко положителен сценарий – Гърция бъде изгонена от еврозоната, а България ще пострада до толкова, че няма да може да изнася за Гърция.

По-негативният сценарий, според Ангелов, би бил, ако ЕС се раздели на две или три зони и ние не бъдем приети в нито една от стабилните групи, а бъдем оставени в зоната на гръцкото евро.

В последвалата дискусия **Стефан Попов** се обърна към икономистите и им постави въпроса дали, ако се върнат 10-15 години назад, биха отхвърлили еврото. Нито един от тримата – нито Георги Ангелов, нито Георги Ганев, нито Илиян Василев, не отговори, че би се отказал от общата валута. Според Георги Ангелов, еврото се приема отрицателно, защото е било наложено отгоре, а според Илиян Василев проблемът с еврото идвал от това, че самите европейски лидери не изпълнявали записаното в устава на Европейската централна банка.

По време на втората част на конференцията, посветена на рисковете пред ЕС като тип политическо тяло, политологът **Марин Лесенски** говори за това как различните страни гледат на ЕС след кризата: Холандия вижда две Европи – на старите и на новите членки, като решенията ще се взимат извън общите институции и ще се залага на заобикаляне на общите правила. Германия пък вижда една федерална Европа, в която по-големите правомощия са в ръцете на общите институции, което е за сметка на държавите членки. Според Лесенски, има вариант за Европа на няколко скорости и за Европа на шестте клъстера (каквито са обособени в резултат на проучване на “Отворено общество”, като всеки клъстер се състои от държави с най-близки характеристики, свързани с икономиката, качеството на живот, демокрацията, типа управление).

Философът **Христо Тодоров** припомни мемоарите на Маргарет Тачър, в които тя пише, че “ако ЕС бъде оставен да продължи по сегашния си път - на формиране на една федерална супердържава, то той ще се провали на всички равнища”. Позицията, от която Тачър оценява ЕС, са така наречените “пет принципа на консервативната политика”, третият от които гласи, че националната принадлежност, националната държава и националният суверенитет са най-здравите устои на една стабилна международна система. Освен това, тя има и аргументи срещу ЕС като федерална супердържава: една такава държава не може да бъде демократична, защото не позволява критично представителство на волята на избирателите в управлението; демокрацията в такава супердържава е невъзможна поради липсата на обществено мнение. По отношение на европейската валута пък Тачър няма никакви съмнения, че тя ще се провали, защото при нейното въвеждане се пренебрегват икономическите реалности за сметка на налагането на политическата воля.

Това, което различава модела, прогнозиран от Тачър, от начина, по който ЕС се развива днес, е засилващата се интеграция и централизация, посочи Тодоров. С настъпилата криза в ЕС обаче става ясно, че нейното преодоляване изисква такова високо ниво на солидарност, което да отговаря на нивото на интеграция. А толкова много солидарност няма и заради това липсва готовност да се понесат неудобства заради други общества. И това, според Тодоров, е една от най-големите заплахи пред съюза, тъй като политиките в момента се опитват да преодолеят кризата по пътя на допълнителна интеграция, без да си дават сметка, че тя ще изисква още по-високи нива на солидарност.

В своето изложение **Стефан Попов** наблегна на възникването на ЕС като проект - със специфична задача, която има за цел да реши някакъв проблем. И първичната задача са проблемите, наследени от тежката травма на Втората световна война. Така няколко индустрии са съединени с превантивна цел да не се стига до нова катастрофа. Тази цел е забравена от сегашните поколения, коментира Попов. Заради това днес се стига до абсурдни ситуации, в които се решават спорове дали лютеницата и ракията са български или сръбски – спорове, които изместват решаването на

тежките проблеми на интеграцията. Попов цитира и стр. 22 от документ, писан през 1987 г. и публикуван на сайта на Европейската комисия, според който "...изграждането на европейската общност следва федералисткия подход, макар и по леко модифициран начин, дължащ се на известна съпротива на държавите членки да изоставят напълно своя суверенитет на национални държави, но че това е някакъв предразсъдък, който се налага да бъде изживян, за да се стигне до истинската форма на ЕС."

Според Попов, този текст е нелеп и подобна трансформация е немислима без предпоставена европейска публичност, която включва в себе си интегрирана социалност с публична сфера. В противен случай ще има не трансформация, а образуване като нови национални държави. В отговор на тази нелепа трансформация, Попов предложи: 1. ЕС да бъде оставен в някаква форма на флуидност, която обаче трябва да бъде много по-висока от сегашната му бюрократична фригидност;

2. Свиване на цялата институционална експанзия, в която витае някакъв федералистки призрак; 3. Предефиниране на разширяването – то да се превърне в механизъм за продължаваща прелегитимация на самото централно обединение, което ще доведе до по-отворен съюз, особено към Турция; 4. Постоянно предоговоряне на отношенията вътре в съюза, за да не се загуби енергията на обединението.

По време на последвалата дискусия в края на втората част от конференцията **проф. Снежана Начева** - преподавател по конституционно право, постави въпроса не е ли настъпил часът за безпристрастното анализиране на степента на сегашната интеграция с цел да се види с какво тя провокира кризисните ситуации и как би могла да намери изход от тях.

Мартин Белов, също преподавател по конституционно право, успокои Стефан Попов, че ЕС не е федерация в истинския смисъл на думата, а представлява 80% федерация в юридически план и само 15% - в политически, защото липсва обща европейска публичност. Освен това, според Белов, в момента се наблюдава обратен процес на ренационализация на политиките, тъй като политиките знаят, че при бурни ветрове, капитанът на кораба се грижи преди всичко за собствените си моряци.

Антоанета Праматарова от Център за либерални стратегии пък предупреди, че плъзгането по чисто федералистката реторика е доста опасно, защото изобщо не поставя под съмнение, че ЕС може да бъде разказан по начин, различен от федералисткия. Тя също успокои Стефан Попов, че прочетеният от него цитат от страницата на ЕК далеч не се споделя от всички. Праматарова допълни и че говоренето за Европа на различни скорости е също плод на федералисткото опростяване на европейския проект.

По време на третата част от конференцията, занимаваща се с рисковете пред ЕС като конституционна форма, преподавателката по "Политики на Европейския съюз" – **доц. Ингрид Шикова**, която дълги години е работила в европейски институции, показва десетки карикатури, иронизиращи ЕС и по-специално нарушаването на законите и нормите му, желанието на всяка страна членка да получи нещо различно, раздутата бюрокрация, правилата, които в някои случаи Европейската комисия просто си съчинява, а после обяснява в специални книжки. Според Шикова, разпадането на ЕС може да се предотврати от мисълта за общия интерес и от измислянето на нов европейски проект.

Политологът **Даниел Смилов** разигра няколко възможни сценария за развитие на конституционната форма на ЕС: 1. пазарният натиск и политическото несъгласие водят до връщане на валутните правомощия обратно към държавите членки, което означава разпадане на еврозоната; 2. кризата стимулира прехвърляне на определени фискални правомощия към наднационалното ниво – създава се стабилизиращ фонд – мини-европейски бюджет, който да помага

на задлъжнелите страни, макар че парите, които държавите биха били склонни да дадат, са малко на фона на задлъжнялостта; облигациите на отделните държави биват заменени от общи европейски облигации, което в дългосрочен план би било сериозна стъпка към федерализиране във фискално отношение, но към момента не изглежда реалистично, защото Конституционният съд в Германия е забранил трайни прехвърления на правомощия; Европейската централна банка започва да създава ликвидност, като така замества отпускането на бюджетни пари и част от тежестта на кризата се прехвърля на страни със спестявания. При реализацията на тези варианти има известна непълна федерализация, която обаче се осъществява по рецептата, която Хабермас критикува - рецептата на ексекютивния федерализъм, при която развитието става на база неясни договорки между политическите елити.

Философът **Стилиян Йотов** пък изрази надежда, че тъкмо кризата може да се окаже механизмът, който ще задейства появата на определени органи, които да се противопоставят на струпаната власт в ръцете на бюрокрацията.

Тук Стефан Попов му отговори, че никога не е разбирал аргумента на Хабермас, който и Стилиян Йотов използва, че като се натрупа публична власт, трябва да се създадат институции, които да я контролират, защото това натрупване не е необратим процес. В подкрепа на своите думи Стефан Попов даде пример с непрекъснато създаващите се нови институции, които да контролират корупцията и престъпността у нас, нещо, което не намалява нарушенията, а корумпира самите контролиращи. Този път няма да доведе до нещо фундаментално, каквото е конституционният акт, а ще доведе до нещо като непълната федерация, за която говори Румен Аврамов във вестник “Капитал”. “Тази непълна федерация се дължи на непълни знания по въпроса - това са вредни илюзии, които се раждат в някакви позитивистки съзнания”, коментира Попов и призна, че няма нищо против управлението на вътрешния ред и сигурността да бъде пренесено в Брюксел, защото в тази област България има доказана неспособност да се самоуправлява. Тук пък се намеси Георги Ангелов, който изрази съмнение, че Брюксел може да управлява вътрешния ред и сигурността в България, защото през последните пет години докладите по CVM (по механизма за сътрудничество и проверка) са доказали, че Брюксел няма представа как да изгради институции в страна, в която такива не е имало.

Юлия Захариева – експерт по право на ЕС, пък посъветва дискутиращите да не се стремят “да натикат” ЕС в познатите си конструкции и схеми, тъй като това не е продуктивно. Освен това, тя препоръча на присъстващите да се отърват от магията на европейското говорене и даде пример с “Договора за Конституция на Европа”, който е като при рекламата на Кока Кола – еленче, маскирано като мече, с други думи – Конституция, маскирана като договор и всеки вижда онова, което иска.

Тя опонира на Ингрид Шикова и на Стефан Попов, че ЕС не е проект, който има начало и край, защото в него по определение са заложили “нови етапи в изграждането на един все по-тесен съюз, който непрекъснато се разширява”.

В последната част на конференцията, посветена на рисковете пред България при разпадане на Европейския съюз, **Илиян Василев** говори за варианта България да не успее да се възползва от възможностите, които кризата създава – а именно да укрепи българския лев и да се върне към златния стандарт. Социологът **Васил Гарнизов** пък се спря на риска от разклащането на символа, който представлява ЕС за обществото ни – хомот и коловоз за родните ни политици. В момента именно разколебаването в този символ започва да води до драстични промени в политическото говорене – подхвърлят се идеи, немислими до преди кризата в ЕС, за имуществен ценз, за резервати за циганите... От своя страна, социоложката **Петя Кабакчиева** говори за това, че разпадането на ЕС може и да е шанс у нас да започнат да се правят съдържателни политики. Кабакчиева се присъедини към изказаната преди това теза на Илиян Василев, че търсенето на евросубсидии и на грантове само изразжда ценностната система на предприемачите и генерира фалшиви митове, добавяйки, че европейските фондове са убили малките земеделски производители. Накрая, в заключителната

дискусия, дипломатът **Стефан Тафров** се опита да вдъхне оптимизъм с думите, че отрицателните сценарии са полезни, защото изчистват утопиите. Сега обаче основаната цел на България е да участва или най-малкото - да присъства при вземането на ключовите решения за ЕС така, както Полша е успяла да си извоюва подобно право. “Защото, ако не си около масата, си в менюто”, предупреди Тафров.

Теодора Георгиева